

Keskustelua – Diskussion

Kohtaamisia luonnossa – Kokemuksia monikulttuurisen luontotoiminnan yhteiskehittämisestä

Meitä kannustetaan viettämään aikaa erilaisissa luontoympäristöissä ja eläinten kanssa. Niin ulko- kuin sisätiloissakin syntyvät luontokontaktit tukevat ihmisen terveyttä ja hyvinvointia monin eri tavoin (mm. Keniger ym. 2013). Yhteiskunnan tulisi tarjota mahdollisuuksia luontokontakteihin riippumatta siitä, millainen sosiaalinen ja taloudellinen asema tai etninen tausta meillä on. Siksi kaupunkien tiivistymisen myötä on alettu kiinnittää huomiota siihen, että kaupunkiluonnon vaaliminen ja kehittäminen on tärkeää erityistä tukea tarvitsevien ja haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien kannalta (*geography of disabled*). Nykyisin keskustellaan paljon myös lähiviheralueiden saavutettavuudesta ja luontoelementtien käytöstä palvelutalojen tai sairaaloiden sisustuksessa, sillä niiden nähdään vähentävän terveydenhoitokuluja ja lisäävän terveystasa-arvoa.

Arkipäivässään ihmiset yleensä hakeutuvat itselleen tuttuihin ihmissuhteisiin ja toimintaympäristöihin, eikä luontevia areenoja kohtaamispaikoiksi löydy helposti. Muualta muuttaneiden mahdollisuudet kohdata täällä jo asuvia ja ystävyyttä heidän kanssaan ovat usein onnekkaiden sattumusten varassa. Usein myös viranomaisten tarjoamat mahdollisuudet kotoutumiseen ja kuntoutumiseen eriytyvät omiksi toiminnoikseen, jolloin luontevia kohtaamisia palveluiden kautta ei synny helposti. Kohtaamisen paikkoja varsinkin erityistä tukea tarvitseville tai haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille on vähäisesti. Luonto tarjoaa yhden mahdollisen areenan tasa-arvoisille kohtaamisille, sillä luonnossa on helpompi irtautua arkirooleista. Tämä voi osaltaan lisätä myönteisiä kohtaamisia ja vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa.

Kulttuurit yhteisellä polulla - luonto ja osallisuus hyvinvoinnin vahvistajina -hankkeessa (KUPO) olemme valmentaneet eri sosiaali- ja kasvatusalan sekä yhdistysten toimijoita monikulttuurisessa luontolähtöisessä työssä. Olemme tukeneet valmennuksen ja mentoroinnin avulla eri toimijoita ja heidän asiakkaitaan yhdessä suunnittelemaan, to-

teuttamaan ja arvioimaan monikulttuuristen ryhmien luontotoimintaa. Tuloksena on syntynyt yhdessä kumppaniorganisaatioiden ja asiakkaiden kanssa luontotoimintaa ja erilaisia luontotyöpajojen sarjoja, joissa luonto on tarjonnut innoittavan ympäristön kulttuuritaustoiltaan erilaisten ihmisten kohtaamiselle ja toiminnalle eri vuodenaikoina. Samalla on voitu nauttia luonnon hyvinvointihyödyistä.

Esimerkiksi kemiläinen Pohjantähtiopisto (PTO) rakensi metsäteemasta neljän työpajan sarjan, jonka aikana heidän asiakkaansa monikulttuurissa ryhmässä pääsivät itse tekemällä tutustumaan erilaisiin metsänkäyttötapoihin. Sarjan aloitti vierailu Rovaniemellä Tiedekeskus Pilkkeessä, jonka interaktiivinen *Näe metsä pultta* -näyttely esitteli kävijöille pohjoista metsätaloutta, metsävaroja ja metsänantimia. Seuraava luontotyöpaja keskittyi lähimetsien esteettömään virkistyskäyttöön. Kolmannessa työpajassa tutustuttiin pohjoisten metsien eläimiin vieraillemalla Ranuan eläinpuistossa. Viimeiset päivät vierähtivät metsänistutuksessa, ja samalla kun saatiin kokemusta metsätyöstä, opittiin lisää ihmisen toiminnan vaikutuksista metsiimme.

PTO suunnitteli ja toteutti myös toisen työpajasarjan yhdessä *Vihreä Kemi* -hankkeen kanssa. Monikulttuuriset ryhmät käynnistivät kuusivaiheisen kaupunkiviljelykokeilunsa osallistumalla viljelykoulutukseen. Seuraavaksi laadittiin viljelysuunnitelmat, jota seurasivat esikasvatus- ja istutusvaiheet. Laatikkoviljelmää hoidettiin ja kasteltiin viikoittain kasvukauden ajan. Sarja päätettiin sadonkorjuujuhlaan, jossa tarjottiin yhdessä valmistettua ruokaa.

Tavoitteena hyvä yhteiselämä

Edellä kuvattu työpajojen sarja on osa vuosikelloa, joka rakentuu vuoden kierron mukaisiin teemoihin ja niiden pohjalta toteutuviin luontotyöpajoihin. Vuosikello on hyvä esimerkki siitä, mitä voi syntyä monikulttuurisen luontoperustaisen toiminnan yhteiskehittämisessä, jossa pyritään vahvistamaan

asiakkaiden hyvän yhteiselämän edellytyksiä sekä sosiaalista hyvinvointia kasvatuksellisin keinoin. Tavoite on ominainen sosiaalipedagogiikalle ja sosiaalipedagogiselle työotteelle. Olemme ankkuroineet KUPO-valmennuksen pedagogiset valinnat vahvasti sosiaalipedagogiseen viitekehykseen ja työotteeseen, jolle on ominaista myös se, että hyvää yhteiselämää osana lähiyhteisöjä pyritään edistämään yksilön potentiaalit tunnistavilla sekä hänen kasvuaan ja kehitystään tukevilla dialogisilla kohtaamisilla sekä toimijuuden ja osallisuuden tukemisella (Nivala & Rynänen 2019).

Olemme soveltaneet monikulttuurisessa luontolähteisessä valmennuksessa näitä sosiaalipedagogisia periaatteita niin, että erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kanssa työskentelevät ovat päässeet ensin syventämään omaa luonto-osaamistaan ja -suhdettaan muun muassa luontotietoisuuksien ja kokeilujen avulla. Lisäksi olemme tarjonneet työvälineitä, kuten luontokortteja ja reflektiopäiväkirjoja, jotka auttavat ammattilaisia tutustumaan asiakkaiden luontosuhteisiin, -elämäkertoihin ja -kokemuksiin, minkä jälkeen heidän on helpompaa räätälöidä luontotyöpajoja asiakkaan yksilöllisten vahvuuksien ja tavoitteiden pohjalta hänen luontosuhdettaan vahvistamaan.

Olemme pyrkinneet tukemaan dialogisen kasvatussuhteen syntymistä eri osapuolten välille. Kasvatussuhteessa tunnustetaan osapuolten erilaiset lähtökohdat (kulttuuriset, fyysiset, psyykkiset) ja asemat sekä ohjausroolissa olevan vaikuttamispyrkimykset. Näin osapuolia on voitu kannustaa ja innostaa toimintaan sekä tutustumaan luontoon kullekin yksilölle sopivilla tavoilla. Luontotyöpajoissa asiakkaat tutustuvat muun muassa lähiluontoalueisiin, jolloin heidän on helpompi lisätä luontokäytien määrää arjessaan ja olla aktiivisia toimijoita luontoon liittyvissä yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Käytännössä tämä on tarkoittanut esimerkiksi sitä, että monikulttuuriset ryhmät ovat osallistuneet ympäristönsuojeluun ja -hoitoon keräämällä roskia, torjumalla haitallisia vieraslajeja, rakentamalla linnunpönttöjä tai valmistamalla hävikkiruoosta herkkuja.

Sosiaalipedagogisella työotteella autetaan ihmisiä ottamaan vastuuta arkipäivästään, nousemaan apatiasta hallitsemaan elämänsä entistä paremmin sekä rakentamaan yhteisöjään yhä paremmiksi ja sitä kautta tavoittelemaan solidaarisempaa ja oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa (Kurki 2000). Siksi on ollut tärkeää, että monikulttuuristen luontotyöpajojen suunnitteluun ja toteutukseen on kutsuttu ja osallistunut myös kansalaisyhteiskunnan toimijoita, kuten järjestöjä, yksityisiä yrittäjiä ja vapaaehtoisia. Ajatuksena on ollut tällä tavoin tukea osallistujien kiinnittymistä yhteiskuntaan, jolle ei ole keskeistä pelkästään se, että yksilö löytää paikan yhteiskunnan jäsenenä (Nivala & Rynänen 2019).

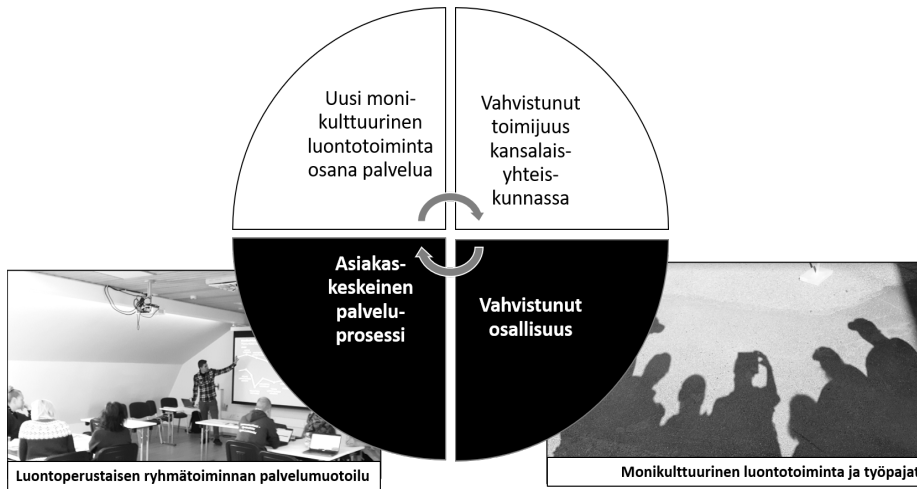
Tavoitteena on myös yhteiskunnallinen osallisuus ja toimintamahdollisuudet yhteiskuntaa rakentavana kriittisenä ja reflektiivisenä toimijana.

Luontoperustaisen toiminnan yhteiskehittäminen

Yhteiskehittämisellä tai -tuotannolla tarkoitetaan yleensä aktiivista loppukäyttäjien osallistamista prosessiin, jossa hyödynnetään heidän kokemuksiaan suunniteltaessa heidän tarpeisiinsa vastaavia uusia palveluja tai kehitettäessä olemassa olevia palveluja (mm. Prahalad & Ramaswamy 2000). Yhteiskehittämisellä ja -tuotannolla on pitkät juuret. Kansalaisten osallistamisen suunnitteluun (*participatory design*) voidaan katsoa alkaneen pohjoismaisesta työpaikkademokratialiikkeestä 1960-luvulla, jolloin automaation uskottiin syrjäyttävän ihmistyövoiman (Kuhn & Muller 1993). Seuraavalla vuosikymmenellä alettiin kiinnittää huomiota erityistä tukea tarvitsevien tai haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnallisiin päätöksiin. Ryhdyttiin kehittämään menetelmiä, joiden avulla nekin ihmiset, jotka eivät kykene pukemaan sanoiksi ajatuksiaan ja tarpeitaan, voivat osallistua yhteisöjen kehittämiseen (Chambers 2002).

Sosiaali- ja terveystalouden asiakkaita on alettu osallistaa (*user involvement*) palvelujen laadun kehittämiseen vasta 1990-luvulta alkaen (Julkunen & Heikkilä 2007). Sosiaalisen tai terveydellisen tilan parantaminen vaatii palvelujen käyttäjiltä aktiivisuutta. Asiakkaat nähdäänkin nykyään tärkeinä toimijoina palvelujen toteuttamisessa ja palvelujen parhaina kokemusasiantuntijoina (Niskala ym. 2017), mutta he eivät yksin pysty ratkomaan palvelujen pullonkauloja (Kostilainen ym. 2020).

KUPO-hankkeessa luontotyöpajojen yhteiskehittäminen asiakkaiden kanssa on käynnistynyt sen jälkeen, kun asiakkaiden yksilölliset vahvuudet ja tarpeet on tunnistettu. Myös työpajat on toteutettu yhteisöllisesti pyrkien vahvistamaan jokaisen osallistujan omaa toimijuutta ja roolia ryhmän ja yhteisön jäsenenä. Olemme siis halunneet yhtäältä vahvistaa asiakkaiden osallisuutta ja toisaalta edistää tukea tarvitseville tai haavoittuvassa asemassa oleville asiakasryhmille palveluja tuottavien organisaatioiden asiakaskeskeisiä palveluprosesseja palvelumuotoilun keinoin. Samalla olemme tulleet toteuttaneeksi erityisesti kahta Sanna Tuurnaksen ja Arto Haverin (2017) neljästä julkisjohtamiseen liittyvästä tulkin-takehtyksestä, jotka kuvaavat kansalaisten erilaisia rooleja yhteiskehittämisessä (kuva 1). Yhteiskehittämisessä myös asiakkaat tarvitsevat reflektion taitoja. Siksi KUPO-hankkeessa on kehitetty uusia menetelmiä muun muassa palautteen keruuseen.

Kuva 1. Yhteis-kehittäminen ja -tuotanto KUPO-hankkeessa Tuurnasta ja Haveria (2017) mukailten.

Tällainen yhteisöjen selviytymiskykyä ja voimavaroja vahvistava yhteisölähtöinen yhteiskehittäminen sopii hyvin sosiaalipedagogiseen ajattelu-tapaan. Yhteistä on ratkaisukeskeinen, myönteisiä muutoksia edistävä ajattelu. Yhteisöllisessä työskentelyssä taustalla on sosiaalipedagoginen periaate siitä, että ”yksilö kasvaa täyteyteensä yhteisöissä ja yhteisöllisesti”. Tämän vuoksi tuetaan kasvua osallisuuteen, yhteiselämään ja rakentavaan vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Lisäksi kasvu ja kasvatus ymmärretään yhteydessä siihen yhteiskunnalliseen todellisuuteen, jossa ne tapahtuvat ja joka määrittää, mahdollistaa ja rajoittaa niitä (Nivala & Ryyänen 2019). Niinpä kasvu, kasvatus ja yhteiskehittäminen ovat sidoksissa aikaan, paikkaan ja kontekstiin.

Kun asiakkaiden ja työntekijöiden yhteistuotanto on suuntautunut luonnossa toimimiseen, tästä yhteisestä kiinnostuksen kohteesta ja tekemisestä on muodostunut suhteen kolmas osapuoli, ”yhteinen kolmas” (*common third*). Brittiläisessä sosiaalipedagogiikassa käsitettä on käytetty runsaasti ja sen idea on siinä, että yhteinen tekeminen muodostuu suhteen osapuoleksi, joka mahdollistaa valta-asetelman muutoksia ja tasa-arvoisemman kohtaamisen toiminnassa eri rooleissa olevien ihmisten välillä (Nivala & Ryyänen 2019).

Green Care -ajattelun kehittyminen

KUPO-hankkeen organisaatioiden palveluprosessien yhteiskehittämisessä tavoittelemme luontoperustaisia palveluja, jotka toteuttavat *Green Care*-periaatteita. Sitä ajatellen olemme muun muassa tukeneet sosiaali- ja kasvatusalojen ammattilaisten

luontosuhteen ja *Green Care* -osaamisen kehittymistä. *Green Care* -palveluilla edistetään yksilön sosiaalista, fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä työhyvinvointia luontointerventioita käyttäen (Haubenhofen ym. 2010; Sempik ym. 2010). Luontointerventiot tarkoittavat menetelmiä, joissa luonto erilaisine ympäristöineen ja elementteineen otetaan tavoitteellisesti ja tietoisesti mukaan kuntoutus-, terapia-, hoito-, hoiva- ja ohjausprosesseihin. Luontointervention tavoitteena osana näitä prosesseja on helpottaa, vahvistaa ja nopeuttaa palvelulle asetettujen tavoitteiden saavuttamista (Salonen 2011).

Luontosuhteen vahvistuminen luo vankan perustan *Green Care* -ajatteluun kehittymiselle. Sen myötä luonnosta tulee jotain enemmän kuin toiminnan paikka, kohde tai väline, joka helpottaa, vahvistaa tai nopeuttaa toiminnan terapeutusten, kuntouttavien tai ohjauksellisten tavoitteiden saavuttamista. Luonto nähdään objektin sijasta subjektina. Osallistujien luontosuhteen syventyessä luonto muuttuu osaksi yhteisöä ja luonnosta tulee kumppani, johon tutustumiseen halutaan varata aikaa ja sitä kohdellaan arvostavasti. Luontotyöpajoissa, joissa *Green Care* -ajattelu on sisäistetty, pyritään aina toimimaan vastuullisesti ja kestävästi – ei vain yksilöitä ja yhteisöä mutta myös luonnonympäristöä ja eläimiä kohtaan.

Asiakkailta monikulttuurisesta luontotoiminnasta saatu palaute on suurimmaksi osaksi ollut myönteistä. Luonnossa kohtaaminen ja yhdessä toimiminen ovat hioneet yhteistyötaitoja, lisänneet välittämistä toisista ja lisänneet ymmärrystä ja luottamusta itseen sekä muihin osallistujiin. Lisäksi moni on kertonut viihtävänsä ja viettävänsä enemmän vapaa-aikaansa luonnossa. Toivomme, että osallistujat kokisivat myönteisiä kohtaamisia luonnossa koko

heidän elämänkaarensa aikana, koska uskomme, että ”luontoon juurtuminen” juurruttaa ihmisiä myös yhteisöihinsä ja lisää heidän onnellisuuttaan.

KIRJALLISUUS

- Chambers, R. (2002) *Participatory workshops. A sourcebook of 21 sets of ideas and activities*. EarthScan, Lontoo.
- Haubenhofner, D., Elings, M., Hassink, J. & Hine, R. (2010) The development of green care in Western European countries. *Explore* 6, 106–111. <https://doi.org/10.1016/j.explore.2009.12.002>
- Julkunen, I. & Heikkilä, M. (2007) User involvement in personal social services. Teoksessa van Berkel, R. & Valkenburg, B. (toim.) *Making it personal. Individualising activation services in the EU*, 87–103. The Policy Press, Bristol.
- Keniger, L. E., Gaston, K. J., Irvine, K. N. & Fuller, R. A. (2013) What are the benefits of interacting with nature? *International Journal of Environmental Research and Public Health* 10, 913–935. <https://doi.org/10.3390/ijerph10030913>
- Kostilainen, H., Määttä, A., Nieminen, A. & Perikangas, S. (2020) Yhteiskehittäminen hyvän elämän palvelujen muotoiluna. Teoksessa Helminen, J. (toim.) *Näkökulmia osallistavaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio-toimintaan*, 36–47. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-348-3>
- Kuhn, S. & Muller, M. J. (1993) Participatory design. *Communications of the ACM* 36(4) 24–28.
- Kurki, L. (2000) *Sosiokulttuurinen innostaminen*. Vastapaino, Tampere.
- Niskala, A., Kairala, M. & Pohjola, A. (2017) Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa Niskala, A., Kairala, M. & Pohjola, A. (toim.) *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa*, 7–12. Vastapaino, Tampere.
- Nivala, E. & Rynänen, S. (2019) *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Prahalad, C. K. & Ramaswamy, V. (2000) Co-opting customer competence. *Harvard Business Review* 78(1) 79–90.
- Salonen, K. (2011) *Ihminen on luontoa. Luonnon hyvinvointivaikutukset*. Esitelmä valtakunnallisilla Green Care –päivillä, Tampere 8.–9.9.2011.
- Sempik, J., Hine, R. & Wilcox, D. (2010) *Green Care: A conceptual framework*. A report on the working group of the health benefits on green care. COST 866, Green care in agriculture. Loughborough University.
- Tuurnas, S. & Haveri, A. (2017) Kuulemisesta kumpuun? Julkisten palvelujen yhteistuotanto ammattilaisten näkökulmasta. Teoksessa Bäcklund, P. Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*, 58–79. Tampereen Yliopistopaino Oy, Juvenes Print, Tampere. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0623-6>

MARJA UUSITALO
Luonnonvarakeskus

LAURA JOKELA,
KALLE SANTALA &
LEENA SEPPÄLÄ
Lapin ammattikorkeakoulu